

PRZEGLĄD PRAC ZWIĄZANYCH Z DZIEJAMI KOŚCIOŁA NA ŚLĄSKU

„KWARTALNIK OPOLSKI”

- 19 (1973), z. 4: K. Pawlik, *Ze studiów nad średniowieczną biblioteką kolegiaty otmuchowsko-nyskiej*; J. Pośpiech, *Ks. Adolf Hytrek (1853—1899)*.
 20 (1974), z. 1: J. Pośpiech, *Ks. Józef Gregor (1857—1926)*.
 20 (1974), z. 2: J. Pośpiech, *Ks. Michał Przywara (1867—1906)*.

„ŚLĄSKI KWARTALNIK HISTORYCZNY — SOBÓTKA”

- 28 (1973), z. 4: T. Kozaczewski, *Fundacje klasztorne Henryka Brodatego i Henryka Pobożnego. — Zagadnienie wielkości i chronologii fundacji*; L. Niedziela, *Polonizacja klasztoru dominikańskiego we Wrocławiu w latach 1606—1608*.

„NASZA PRZESZŁOŚĆ”

- 40 (1973) ss. 257 + 3 nlb. W odróżnieniu od poprzednich tomów poświęconych jednej tematyce w tomie 40 omawia się różne zagadnienia, wśród których praca ks. L. Piechnika T J, o początkach Akademii Wileńskiej (1569—1600), uczelni, która wywarła również wpływ na rozwój szkolnictwa śląskiego, zajmuje dwie trzecie księgi i zasługuje na szczególną uwagę (ss. 15—173). W dziale rzadko ukazujących się recenzji znalazło się szczegółowe sprawozdanie ks. bpa W. Urbana o pracach ks. prałata Józefa Gottschalka o św. Jadwidze śląskiej.
 41 (1974) ss. 291 + 2 nlb. Spośród pięciu artykułów wysuwamy na poczesne miejsce elaborat S. Julity Marii Nędzy o Zgromadzeniu Sióstr Służebnic Najsw. Serca Jezusowego (ss. 135—243). Wśród recenzji spotkaliśmy się również ze wzmianką o drugim tomie „Studiów z historii Kościoła w Polsce”.

„ARCHIWA, BIBLIOTEKI I MUZEA KOŚCIELNE”

- 27 (1973) ss. 400, przynosi dwa godne uwagi opracowania: 1) Ks. bpa W. Urbana o Muzeum Archidiecezjalnym we Wrocławiu oraz katalogu jego zbiorów, 2) Bibliografię publikacji pracowników Sekcji Historii na Wydziale Nauk

Humanistycznych i Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego z lat 1918—1971, w opracowaniu J. Ziółka.

„WROCLAWSKIE STUDIA TEOLOGICZNE — COLLOQUIUM SALUTIS”

3 (1971), ss. 302 + 2 nrb. zawiera cztery artykuły o treści historycznej. Ks. bp. W. Urban poruszył sprawę *Żywotów biskupów wrocławskich* pióra Józefa Lompy i zajął się zagadnieniem przyczyn, które skłoniły Lompę do zestawienia nigdy nie opublikowanych biografii biskupich. J. Drabina opisując stosunki dyplomatyczne Wrocławia ze Stolicą Apostolską w latach 1464—1465, wrócił do swego ulubionego tematu — postaci Jerzego z Podiebradu. Ks. G. Cwiek w analizie składu i nastrojów kapituły wrocławskiej za rządów biskupa-królewicza Karola Ferdynanda (1625—1655) wykorzystał materiał zgromadzony przy przygotowaniu pracy doktorskiej, o której relacjonowaliśmy w poprzednim tomie „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych”. Ks. J. Dębski podał dzieje głównego ołtarza katedry wrocławskiej w latach od 1591 do 1945 r.

„STUDIA HISTORYCZNE”

17 (1974), z. 2, S. Gawęda, *Świadczenia finansowe Polski na rzecz Kurii papieskiej w średniowieczu*. Uwzględniono również Śląsk.

Z publikacji zwartych: *Encyklopedia Katolicka*, t. I: A-Baptyści, pod red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyka i Z. Sułowskiego, Lublin 1973, ss. XVII + 44 + 1312. Oto pierwsze spostrzeżenia: „Errata”, zawiera 223 błędy, spostrzeżone dopiero po wydaniu dzieła, mimo dwunastoosobowego zespołu korektorskiego. Pod hasłem „Abstynencja” zauważyliśmy następujące sprawozdanie o ruchu abstynenckim w okresie zaborów: „Na Górnym Śląsku przybrał charakter masowy dzięki działalności ks. J. Kapicy, ale przygasł wskutek epidemii neurodzaju oraz sytuacji społeczno-politycznej. Odżył po 1918 r.” Zachodzi tu oczywiście pomyłka: Uwagi dotyczą ks. Ficka. Chodziło o nie spotkaną nigdzie indziej żywiolową akcję, więc należało jej poświęcić przynajmniej osobny akapit. Śląsk Cieszyński w ogóle pominięto. Nie wymieniono Alberta ze Siecienia, wychowanka klasztoru wrocławskiego, w latach 1478 do 1502 jednego z głównych reformatorów zakonu dominikańskiego. „Alumnaty” były nie tylko papieskie, ale tak samo diecezjalne, jak np. we Wrocławiu. Poza tym jest to znakomita rzecz, jako encyklopedia zupełnie wystarczająca i na czasie. Obyśmy się tylko doczekali kompletu. Z działu historii Kościoła ukazała się praca ks. B. Kumora, *Historia Kościoła, cz. I: Starożytność chrześcijańska*, Lublin 1973, ss. 292, (Dalsze części w druku wzgl. w opracowaniu). Oprócz tego: *Zakony męskie w Polsce w 1772 roku*, pod red. L. Bieńkowskiego, J. Kłoczowskiego i Z. Sułowskiego, Lublin 1972, ss. 344 + 36 map. Pozycja ta jest wstępem do wielotomowych *Materiałów do Atlasu Historycznego Chrześcijaństwa w Polsce*. Uwzględnia ona w dużej mierze dawne biskupstwo wrocławskie, które wówczas należało do metropolii gnieźnieńskiej. Wydawnictwo zostało wysoko ocenione w recenzjach „Kwartalnika Historycznego” 1973, nr 3 oraz w „Sobótce” 1974, nr 2. Nie możemy też pominąć *Acta capituli vratislaviensis 1500—1562*, których wydania podjął się A. Sabisch. Na razie ukazał się t. I, 1500—1513, ss. LXIX + 617 i Cz. II, 1514—1516, ss. 619—1000, Köln 1972. Acta zawierają 1049 protokołów. Brakuje jeszcze

dwóch tomów. Po ośmiu latach ukazał się *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*, cz. II, 1416—1450, wyd. S. Kuraś, Lublin 1973, ss. XXXIV + 634. Zawiera on tylko dwa dokumenty dotyczące części górnośląskiej, należącej kiedyś do diecezji krakowskiej. Jest to dokument z r. 1437 o wikarym z Lubczy oraz dokument z r. 1439 o uprawnieniach Miechowitów do duszpasterstwa w parafiach własnego patronatu. K. Mieszkowski, *Studia nad dokumentami katedry krakowskiej XIII w.*, Kraków 1974, ss. 160, przeprowadza paleograficzną i dyplomatyczną analizę XIII-wiecznych dokumentów katedralnych, które dopiero pod koniec stulecia przekształciły się w zorganizowaną dokumentację, dotyczącą również terenów śląskich. Ks. bp W. Urban pracę: *Z dziejów duszpasterstwa w archidiaconacie legnickim w czasach nowożytnych do XIX wieku*, Wrocław 1973, ss. 171 oparł głównie na protokołach wizytacyjnych z XVII i XVIII w. *Studia z dziejów liturgii w Polsce* stanowią pracę zbiorową M. Rechowicza i W. Schenka, Lublin 1973, ss. 392. Studium z dziejów kultu Maryjnego i wspólnot chrześcijańskich jako 16 tom „Studia Ecclesiastica” ogłosiła K. Kuźmak pt. *Bractwa Matki Boskiej wspomóżycielki chrześcijan na ziemiach polskich w XVIII stuleciu*. Obszerny materiał przedstawia T. Kudryk, *Nekrologi Sióstr Służebniczek Najśw. Maryi Panny Niepokalanie Poczętej*, Warszawa 1972, t. I: 1864—1939, ss. 383, t. II: 1940—1963, ss. 518. Ukazało się kilka publikacji o sztuce kościelnej: M. Bukowski, *Katedra Wrocławska*, Wrocław 1973, ss. 190. (To samo wydano w języku niemieckim we Wrocławiu 1974, ss. 180). Znaczenie skromniejsza jest broszurka E. Malachowicza, *Katedra Wrocławska*, Wrocław 1974, ss. 46 + 2 nlb, Natomiast A. Tomaszewski opracował problem: *Romańskie kościoły z emporami zachodnimi na obszarze Polski, Czech i Węgier*, Wrocław 1973, ss. 360. Inny, często już omawiany temat, wybrała K. Mączewska-Pilch: *Tympanon fundacyjny z Ołbina na tle przedstawięń o charakterze donacyjnym*, Wrocław 1973, ss. 152 + ilustracje. H. Dziurła w pracy pt. *Krzyszów*, Wrocław 1974, ss. 200 + ilustracje ujął monograficznie zespół architektoniczny dawnego opactwa cystersów z kościołem z XVIII w. M. Dzierżyńska w monografii pt.: *Drewniana rzeźba gotycka w powiecie kłodzkim*, Kłodzko 1973, ss. 44 + 11 tabl. omówiła wszystkie ciekawsze zabytki, które się jeszcze zachowały. W „Biuletynie Historii Sztuki”, 35 (1973), nr 2 J. Bąk ogłosił artykuł o późnogotyckiej chrzcielnicy w kościele NMP na Piasku we Wrocławiu.

PRZEGLĄD ARTYKUŁÓW ZWIĄZANYCH Z HISTORIĄ ŚLĄSKA

„ZARANIE ŚLĄSKIE”

36 (1973), z. 4: zawiera przegląd dotychczasowego dorobku. K. Popiołek przedstawia naukowe badania historyczne w województwie katowickim, W. Zieliński dorobek katowickiego ośrodka naukowego w zakresie badań nad dziejami Śląska do II wojny światowej, N. Kołomejczyk dzieje współczesne województwa katowickiego w pracach historyków; W. Mrozek o wkładzie naukowym środowiska śląskiego w dorobek socjologiczny; A. Gładysz pisze o socjologii w województwie katowickim w ujęciu bibliograficznym; B. Bazieliuch o stanie badań etnografii śląskiej po 1945 r. ze szczególnym uwzględnieniem środowiska katowickiego, a W. Lubaś analizuje socjologiczne badania nad językiem mieszkańców Katowic. Poza tym w omawianym zeszycie M. Fazan pisze o gimnazjum polskim w Cieszynie jako ośrodku naukowym (1895—1922), W. Zieliński o śląskich zainteresowa-

niach krakowskiego ośrodka naukowego w okresie międzywojennym oraz o Romanie Lutmanie jako historyku i jednym z organizatorów nauki polskiej na Śląsku; D. Simonides o Józefie Ligęzie jako wybitnym polskim etnografie — folklorystyce, a L. Brożek zestawiał bibliografię prac Józefa Ligęzy; R. Heck i W. Wrzesiński domagają się nowej syntezy historii Śląska na marginesie krytycznych uwag o pracy K. Popiołka *Historia Śląska od pradziejów do 1945 r.*, Katowice 1972.

37 (1974), z. 1: Pisze w nim M. Grzyb, *Walka Związku Nauczycielstwa Polskiego w województwie śląskim o jednolity ustrój szkolnictwa w latach 1922—1939* (przy czym walka toczyła się z jakimś bliżej nieznanym „Głosem Niedzielnym”); J. Molenda, *Organizacja szkolnictwa na terenie rejencji Katowickiej w latach okupacji hitlerowskiej*; B. Snoch, *Początki odbudowy szkolnictwa w dawnym powiecie lublinieckim w 1945 r.*; A. Gładysz, *Robotnicze uczestnictwo w kulturze*; A. Zieliński, *Niefortunna wyprawa na Tarnowskie Góry, czyli o omawianych już często wypadkach w 1806 r. w nowej oprawie*; A. Strzelecki, *Eksploatacja pracy więźniów oświecimskich w górnośląskim przemyśle budowlanym*; F. Hawranek, J. Meissner, *W sprawie separatyzmu śląskiego, czyli dyskusja z P. Dobrowolskim, autorem książki o ugrupowaniach i kierunkach separatyzmu na Górnym Śląsku i w Cieszyńskiem w latach 1918—1939*, Warszawa-Kraków 1972.

37 (1974), z. 2: Zawiera następujące opracowania: A. Szefer, *W 35 rocznicę najazdu hitlerowskiego na Polskę, ze szczególnym uwzględnieniem napadu na Górny Śląsk*; J. Przewłocki, *Mocarstwa zachodnioeuropejskie wobec problemów i wydarzeń górnośląskich na początku lat trzydziestych*; B. Orszulik, *Pierwsze polskie przedstawienie amatorskie w Cieszynie*; M. Pawłowiczowa, *Stypendium imienia Józefa Ignacego Kraszewskiego udzielane cieszyńskiej młodzieży*; M. Mroczko, *Z problematyki działalności kulturalno-oświatowej Związku Obrony Kresów Zachodnich (1921—1934)*.

„KWARTALNIK OPOLSKI”

19 (1973), z. 4: J. Zaremba porusza często rozpatrywany temat piśmiennictwa polskiego na Śląsku w drugiej połowie XVIII w., przy czym szerzej omawia poezję ks. Ludwika Heimba, którego jak inni uważa za proboszcza w Skoczowie, choć nigdy nim nie był. Ciąg dalszy artykułu umieszczono w następnym zeszytacie „Kwartalnika”. H. Barycz wysuwa zagadnienie przypuszczalnych śląskich mistrzów, współtowarzyszy i przyjaciół Mikołaja Kopernika w czasie studiów na UJ. S. Szwedowski przypomina obozy w okolicy Kędzierzyna w latach 1940—1945.

20 (1974), z. 1: M. Kocych-Imielska, *Realia etnograficzne w twórczości Walentego Krzyszczaka, który był nauczycielem na Górnym i Cieszyńskim Śląsku i wyróżniał się jako piewca folkloru ludu cieszyńskiego*; Z. Bąk, J. Bar, *Regionalizm w praktyce dydaktycznej nauczyciela języka polskiego na Śląsku Opolskim*; W. Dzięwulski, *Rola języka czeskiego na polskich obszarach Górnego Śląska w XV-XVIII w. i proces zastępowania go językiem polskim*; C. Mykita-Glensk, *Polskie teatralne zespoły amatorskie w Opolu w latach 1891—1939*; L. Szadkowska, D. Woźniak, *Badania archeologiczne na Opolszczyźnie w latach 1966—1970*. W następnym numerze umieszczono dalszy ciąg artykułu.

20 (1974), z. 2: L. Korc, *Zdroje na terenie Śląska Opolskiego w XIX wieku*; W. Dzięwulski, *Problematyka śląska na łamach „Przeszłości Demograficz-*

nej Polski". Autor omawia artykuły o zaludnieniu niektórych miast i wsi śląskich. P. Stawewcki, *Sprawozdania z pracy Inspektoratu Harcerskiego Okręgu Górnego Śląska w 1920 r.*

„ŚLĄSKI KWARTALNIK HISTORYCZNY — SOBÓTKA”

28 (1973), z. 4: K. Orzechowski, nawiązując do ogłoszonych już w poprzednich numerach „Sobótki” rozważań o śląskich zgromadzeniach stanowych, wyjaśnia organizację śląskiego „Conventus Publicus” (w następnym numerze analizuje poszczególne komisje Śląskiego Konwentu a w numerze 3 kończy swoje dociekania szczegółowym rozbiorem porządku obrad śląskich konwentów). Poza tym piszą: A. Kowalik, B. Pasierb o kongresie zjednoczeniowym Polskiej Partii Robotniczej i Polskiej Partii Socjalistycznej w dn. 15 XII 1948 r.

29 (1974), z. 1: K. Orzechowski analizuje poszczególne komisje śląskiego konwentu; B. Rok przypomina ks. arcybiskupa i prymasa Władysława Łubieńskiego (1703—1767), który należał do nielicznych wyjątków wśród polskiej szlachty, pamiętających o Śląsku i w swoim dziele *Świat we wszystkich swoich częściach* podkreślił zależność biskupstwa wrocławskiego od metropolii gnieźnieńskiej i jego powiązanie z Macierzą w przeszłości i teraźniejszości. A. Juzwenko zastanawia się nad ustosunkowaniem się polskiej prasy na Górnym Śląsku do wschodniej polityki Polski od listopada 1918 do marca 1921 r. Cz. Kubasik pisze o kongresie zjednoczeniowym organizacji młodzieżowych we Wrocławiu 20—21 VII 1948 r.

29 (1974), z. 2: E. Kościk, *Motywy orła piastowskiego w heraldyce miast śląskich w wiekach XIII do XVI.*

29 (1974), z. 3: K. Orzechowski dokonuje szczegółowego rozbioru porządku obrad śląskiego konwentu. W. Dziewulski, *Kultura materialna i umysłowa w Opolu za monarchii staropruskiej (1742—1807)*; A. Konieczny, *Więzienie karne w Kłodzku w latach drugiej wojny światowej.*

„STUDIA ŚLĄSKIE, SERIA NOWA”

24 (1973), ss. 340: Po krótkim nekrologu zmarłego 28 I 1973 r. Romana Lutmana, byłego kierownika utworzonego w r. 1934 Instytutu Śląskiego w Katowicach, wraz z zestawioną na końcu książki przez L. Brożka bibliografią Lutmana, zamieszczono w nowym tomie następujące artykuły: J. Kokot, M. Kutyma, A. Leśnik o dorobku i dalszych perspektywach rozwojowych opolskiego środowiska naukowego; F. Hawranek o walce hutników i górników na Śląsku Opolskim w 1924 r. o ośmiogodzinny dzień pracy; M. Maciejowski o genezie i ideologii partii narodowych socjalistów na Śląsku Opolskim w latach 1925—1932; H. Tomiczek, S. Zyga o stanie i potrzebie dalszych badań dziejów ruchu spółdzielczego na Górnym Śląsku w l. 1860—1971 i Z. Bulla o poglądach opolskiej młodzieży na założenie rodziny i jej wielkość.

25 (1974) ss. 383: L. Smolka o wydawnictwach polskich na Śląsku Opolskim w l. 1922—1939; H. Głowacki o ks. Janie Ignacym Felbigerze, organizatorze szkolnictwa śląskiego; K. Hesk-Kwaśniewicz o życiu i śmierci Alojzego Targa (1905—1973), którego bibliografię ważniejszych prac zestawili L. Brożek oraz A. Targa nekrolog Pawła Musioła (1905—1943). (Alojzego Targa wspominają również *Studia Historyczne* 16 (1973), z. 4.).

„STUDIA I MATERIAŁY Z DZIEJÓW WOJEWÓDZTWA KATOWICKIEGO W POLSCE LUDOWEJ”

Tom 8 pod red. H. Rechowicza, Katowice 1973, ss. 391. Są tam wspomnienia z III powstania, kilka biogramów nauczycielstwa, uwagi o organizacjach młodzieżowych i o rozwoju PPR w latach 1945—1948.

PRZEGLĄD WAŻNIEJSZYCH PRAC DOTYCZĄCYCH ŚLĄSKA

Bibliografie i dzieła treści ogólnej

Bibliografia historii polskiej za rok 1971, oprac. S. Głuszek, A. Malcówna, I. Perzanowska, Wrocław 1973, ss. 391, kolejny 28 tom bieżącej bibliografii, wydawanej od r. 1955 przez Zakład Dokumentacji PAN. *Bibliografia historii Polski*, t. III, cz. I, 1918—1945, oprac. W. Bieńkowski, Warszawa, ss. XII + 640; *Bibliografia historii Polski XIX wieku*, t. II, cz. 3; pod red. W. Chojnackiego, Wrocław 1974, ss. 600. Rejestruje źródła i materiały od r. 1832 do 1864 r.; R. Gabryś, *Biblioteka Główna Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Katowicach 1944—1970*, Katowice 1974, ss. 27; *Bibliografia Śląska 1969*, Warszawa-Kraków 1973, ss. XX + 327; *Bibliografia onomastyki polskiej od r. 1959 do r. 1970 włącznie*, oprac. W. Taszycki, M. Karaś i A. Turasiewicz, Warszawa-Kraków 1972, ss. 392. Jest to ciąg dalszy pierwszej części z 1960 r., uwzględniającej również nazewnictwo śląskie; *Polonica w średniowiecznych rękopisach bibliotek niemieckich w Aschaffenburgu, Augsburgu, Bambergu, Eichstätt, Harburgu, Moguncji i Norymberdze*. Oprac. Z. Włodek, Wrocław 1973, ss. 170. Pierwsza część zestawu rękopisów przed r. 1550 wydana została w r. 1969. Dotyczy rękopisów w bibliotekach monachijskich; C. Wawrzyniak, *Publiczne biblioteki powszechne na Śląsku Opolskim 1945—1965*, Wrocław-Warszawa 1974, ss. 254; J. Glensk, *Bibliografia opracowań prasy śląskiej*, t. I, do r. 1945, Opole 1973, ss. 137; *Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej*, 17 (1972), Katowice 1974, ss. 146. Wydany w związku z 50-leciem Biblioteki Śląskiej, zawiera oczywiście szkic jej dziejów oraz wspomnienia pośmiertne Lutmana i Targa; *Biblioteka Śląska 1922—1972* pod red. J. Kantyki, Katowice 1973, ss. 330; J. Zathej, J. Reichan, *Indeks studentów uniwersytetu krakowskiego w latach 1400—1500*, t. I, Wrocław 1974, ss. 550. Metryki wpisów wydano już dawniej, ale obecnie uzupełniono je alfabetycznym zestawieniem rodowych nazw, urzędów, godności itp., umożliwiającym łatwiejszą identyfikację; A. Zawisza, *Studenci Polacy na uniwersytecie Wrocławskim w latach 1918—1939*, Katalog zachowanych archiwaliów, Wrocław 1972, ss. 209 + 3 nlb; A. Lubasiowa, *Uniwersytet Śląski*, Katowice 1973, ss. 27 + ilustr. + portr.; *Ludzie spod znaku Rodła. Biografie działaczy Związku Polaków w Niemczech na Śląsku Opolskim*, pod red. F. Hawranka, t. I, Opole 1973, ss. 247; S. Drodzowski, R. Hajduk, Z. Rusinek, *Kartoteka śmierci. Lista aresztowanych działaczy Dzielnicy i Związku Polaków w Niemczech w latach 1939—1945*, Opole 1973, ss. 146; *Polacy i sprawy polskie w kartotece opolskiego gestapo*, cz. I, Opole 1973, ss. XVIII + 298 + 4 nlb, cz. II, Opole 1974, ss. 287. W przygotowaniu jest III część. Wybr. i oprac. R. Dermin i S. Popiołek. Po wstępnych uwagach następuje zestaw wszystkich polskich związków, stowarzyszeń, miejscowości i ich charakterystyka. Od s. 143 rozpoczyna się kartoteka osobowa; W. Hendzel, *Raciborscy pisarze ludowi*, Opole 1973, ss. 100; J. Jaros, *Słownik historyczny kopalń węgla na ziemiach polskich*, Katowice 1972, ss. 182; S. Rospond, *Słownik nazwisk śląskich*, cz. II, G-K, Wrocław-Warszawa 1973, ss. XXVI + 474; *Inauguracja roku akademickiego 1972/1973*, oprac. K. Terlecki, pod red. M. Klimowicza, Wrocław 1973, ss. 186 — referuje o działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej Uniwersytetu Wrocławskiego

go; *Instytut Śląski w Opolu. Sprawozdanie z działalności w 1973 r. i plan pracy na 1974 r.*, Opole 1974, ss. 119; J. Kokot, *Perspektywiczna koncepcja rozwoju środowiska naukowego Śląska Opolskiego*, Opole 1973, ss. 38; S. Bąk, *Mowa polska na Śląsku. Monografia narzeczy*, Wrocław 1974, ss. 250; *Atlas językowy Śląska*, t. IV, cz. 1, mapy 501—750, k. 126, cz. 2, Wykresy i komentarze do map, ss. XIII + 103, Kraków 1974; A. Zaręba, *Śląsk w świetle geografii językowej*, Wrocław 1974, ss. 80 + mapy; *Katalog planów miast i osiedli śląskich z XVI do XIX w. w zbiorach Archiwum Państwowego we Wrocławiu*, oprac. J. Domański, Warszawa 1973, ss. 214; F. Friedensburg, *Monety śląskie średniowiecza*, oprac. i wstęp M. Haisig, Warszawa 1968, ss. 19 + 46 tbl. + ilustr.

Wydawnictwa historyczne i socjologiczne

K. Jasiński, *Rodowód Piastów Śląskich, Piastowie wrocławscy i legnicko-brzescy*, Wrocław 1973, ss. 300 + tbl. Jest to I tom zaplanowanego trytomowego rodowodu Piastów Śląskich; *Piastowie brzescy i ich epoka. Materiały sesji naukowej w Brzegu 13—14 X 1972 r.*, Opole 1973, ss. 168; *Polska w okresie rozdrobnienia feudalnego*, pod red. H. Łowmiańskiego, Wrocław 1974, ss. 210. Dotyczy szczególnie rozdrobnienia na Śląsku i Mazowszu w wieku XIII i następnych; *Polskie podróże po Śląsku w XVIII i XIX wieku (do 1863 r.)*, Wybrał i oprac. A. Zieliński, Wrocław 1974, ss. 356; W. Dziewulski, *Dzieje ludności polskiej na Śląsku Opolskim od czasów najdawniejszych do Wiosny Ludów*, Opole 1972, ss. 187 + ilustr.; E. Achremowicz, T. Żabski, *Towarzystwo Literacko-Słowiańskie we Wrocławiu 1836—1886*, Wrocław 1973, ss. 476; J. Ziembra, *Po obu stronach Brynicy. Społeczno-polityczne związki Zagłębia Dąbrowskiego z Górnym Śląskiem w okresie kapitalizmu*, Katowice 1973, ss. 182 + 3 nłb. Jest to trzeci tom serii pod powyższym tytułem; L. Trzeciakowski, *Pod pruskim zaborem 1850—1918*, Warszawa 1973, ss. 397; J. Ratajewski, *Wydawnictwo i czasopismo „Nowiny” w Opolu w latach 1911—1921*, Warszawa 1972, ss. 203; *Historia Polski*, t. 3, cz. 3; 1914—1918 pod red. Z. Kormanowej i W. Najdus, Warszawa 1974, ss. 565 + 4 mapy; W. Lesiuk, *Rady robotnicze, żołnierskie, chłopskie i ludowe w regencji opolskiej w latach 1918—1919*, Opole 1973, ss. 260; F. Hawranek, *Polityka Centrum w kwestii górnośląskiej po I wojnie światowej*, Opole 1973, ss. 159; *Z walk o polskość Śląska 1919—1921*. Praca zbiorowa pod red. I. Pawłowskiego, Opole 1974, ss. 222; P. Rościszewska, *Szlak powstańców śląskich*, Gliwice 1973, ss. 59 + mapy; J. Przewłocki, *Ludowy charakter powstań śląskich*, Katowice 1973, ss. 133; J. Ludyga-Laskowski, *Zarys historii trzech powstań śląskich 1919, 1920, 1921*. Przygot. do druku A. Brożek i in., Wrocław 1973, ss. 461 + tbl. *Pamiętki powstańcze w zbiorach muzeów śląskich*. Katalog, wyd. T. Chruścicki i J. Ligęza, Opole 1972, ss. 219; *Źródła do dziejów powstań śląskich*, t. III, cz. 1 pod red. K. Popiołka oprac. J. Przewłocki, W. Zieliński, Katowice 1974, ss. 440. Obejmuje 198 dokumentów z początku 1921 r. czyli przed plebiscytem i III powstaniem; J. Przewłocki, W. Zieliński, *Kronika obchodów 50 rocznicy powstań śląskich*, Katowice 1973, ss. 57; *Pięćdziesięciolecie powstań śląskich. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej w 50 rocznicę III powstania śląskiego*, Katowice — Opole 26—27 kwietnia 1971 pod red. F. Hawranka i W. Zielińskiego, Katowice 1973, ss. 307; J. Przewłocki, *Francuskie zainteresowania Górnym Śląskiem*, Katowice 1973, ss. 87; M. Czaplinski, *Adam Napieralski 1861—1928. Biografia polityczna*, Wrocław 1974, ss. 280. Przedstawia jednego z przywódców ruchu polskiego i jego kontrowersyjną działalność; P. Dubiel, *Spojrzenie w przeszłość. Wspomnienia działacza śląskiego*, Katowice 1973, ss. 303 + ilustr.; L. Meissner, *Niemieckie organizacje antyfaszystowskie w Polsce 1933—1939*, Warszawa 1973, ss. 301;

M. Cygański, *Hitlerowska V kolumna w województwach śląskim i krakowskim w 1939 r.*, Opole 1972, ss. 210; W. Poliwoda, *Wspomnienia 1913—1939*, Opole 1974, ss. 248. Autor był pracownikiem polskiego konsulatu generalnego w Opolu; B. Krzywobłocka, *Chadecja 1918—1939*, Warszawa 1974, ss. 580. Tutaj dodać musimy kilka uwag. W niniejszym wypadku potrzeba jeszcze kilku lat poważnych studiów i badań, aby uniknąć takich nieścisłości, jak np. o Wydziale Propagandy Katolicyzmu (!) przy zarządzie głównym Stronnictwa Narodowego, do którego oprócz kilku biskupów należeć miał ks. prałat Paweł Brandys, proboszcz w Michałkowicach (s. 420 nn). Najgorzej na tym wyszedł ks. bp Adamski, którego przedstawiono jako separatystę, zmierzającego do oderwania Wielkopolski od Ojczyzny, a zarazem „wtyczkę” z ramienia Narodowej Demokracji w Narodowym Związku Robotniczym (s. 50 nn); *Spod znaku Rodła*. Praca zbiorowa pod red. H. Szczegóły. Zielona Góra 1974, ss. 110; *Związek Polaków w Niemczech. Materiały z sesji naukowej w 50 rocznicę powstania Z.P. w N. Opole 15 X 1972*, pod red. F. Hawranka, Opole 1974, ss. 322; H. Racki, *Śląski wrzesień*, Warszawa 1972, ss. 451; A. Konieczny, *Pod rządami wojennego prawa karnego Trzeciej Rzeszy. Góry Śląsk 1939—1945*, Warszawa — Wrocław 1972, ss. 423; L. Kowalewski, *W hitlerowskim obozie pracy. Wspomnienia z Kędzierzyna 1941—1945*, Opole 1973, ss. 122; S. Mazurek, *Z dziejów tajnej oświaty polskiej na Śląsku Opolskim w latach II wojny światowej*, Opole 1973, ss. 136; B. Zakrzewski, *Tematy śląskie. Rozprawy i szkice*, Katowice 1973, ss. 280; J. Kantyka, *Na drodze do jedności. Z problemów współdziałania PPR i PPS w województwie śląsko-dąbrowskim*, Katowice 1973, ss. 439; J. Kokot, *Problemy narodowościowe na Śląsku od X do XX wieku*, Opole 1973, ss. 92; *Katowice 1922—1972. Sesja popularnonaukowa Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego i Katowickiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego odbyta w dn. 31 I 1972 r.* pod red. W. Długoborskiego i H. Zielińskiego, Katowice 1973, ss. 136; *Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu*, praca zbiorowa pod red. J. Chlebowczyka, Katowice 1973 ss. 700+2 nlb. Na wzór podobnych monograficznych opracowań historii miast oraz powiatów województwa katowickiego, w ramach podjętej przez Śląski Instytut Naukowy serii, praca przedstawia rozwój ziemi cieszyńskiej w granicach dzisiejszego powiatu cieszyńskiego, których w ujęciu dziejowym nie dało się dokładnie przestrzegać. Zespół autorski składał się na ogół z osób, związanych miejscem zamieszkania i pracą zawodową oraz społeczną z ziemią cieszyńską. Stąd wynikają duże różnice w poziomie poszczególnych rozdziałów, szczególnie w odniesieniu do dawniejszych dziejów. Widoczne to jest np. w rozdziale *Pod rządami Piastów*. Rzekomymi twórcami rozgraniczenia pomiędzy biskupstwami wrocławskim i krakowskim mieli być w XIII w. osadnicy, a przecież już bulla papieska z dn. 23 IV 1155 r. wymienia Cieszyn jako jeden z punktów granicznych (s. 94). *Liber fundationis* nie miał nic wspólnego z organizacją parafialną. Dlaczego wymienia się spis świętopietrza dopiero z r. 1447, skoro były wcześniejsze uzasadniające istnienie ówczesnych osad? Według kontekstu zaliczyć można wymienione na s. 95 miejscowości do tworów XV i XVI wiecznych, tymczasem wszystkie powstały w XIII w. (z wyjątkiem Rudzicy, gdzie na przełomie XIII i XIV w. dopiero karczowano lasy). Chaotyczne wywody o ksiązkach, feudalach, wójtach i chłopach nie pozwalają na właściwą orientację w ich prawach i obowiązkach (s. 96 nn). Klasztor bernardynów, założony w drugiej połowie XV w. nie mógł wpłynąć na oświatę XIII wieczną. Zresztą już po 70 latach zburzyli go luteranie (s. 101). Jan Pernstein nie mógł być ojczymem Waclawa Adama, gdyż skojarzyłby małżeństwo swej córki Marii z przyrodnim synem Waclawem Adamem. Zagadkowy jest również Czambor z Iskrzyczyna jako „pierwszy znany przedstawiciel kleru nowej konfesji w Cieszynie” (s. 101). Wówczas nie było ani „protekcji” księcia, ani „przy-

chylnego stanowiska" szlachty i książąt, ale jedna żelazna zasada: „Cuius regio, eius religio”, która narzucała jedno wyznanie a prześladowała drugie wyznanie (s. 101). Toteż „atrakcyjność tego ruchu wśród chłopów” nie doczeka się nigdy historyka z prawdziwego zdarzenia (s. 101). Wymieniony na następnej stronie Jan Trzanowski miał na imię Jerzy i ułożył kantyk Cithara Sanctorum, który drukowany „szwabachą” zawierał przeważnie pieśni tłumaczone z języka niemieckiego na staroczeski i był używany przez ewangelicką ludność cieszyńską aż do połowy XIX w. Wymienione usterki nie wpływają oczywiście na ocenę całości jako wartościowego wydawnictwa.

Poza tym Cieszynowi poświęcony jest *Cieszyński Rocznik Muzealny II*, Cieszyn 1972, ss. 239 + ilustr. Zawarte w nim prace dotyczą przeszłości i dziejów współczesnych ziemi cieszyńskiej. Pojawił się również drugi tom *Pamiętnika Cieszyńskiego*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1972, ss. 232; J. Sakwerda, *Ziemia Żąbkowicka*, Wrocław 1972, ss. 149 + mapy; T. Broniewski, *Trzebnica*, Wrocław 1973, ss. 95 + ilustr.; M. i T. Kaletyn, *Niemcza*, Wrocław 1973, ss. 40 + ilustr.; Z. Antkowiak, *Stare i nowe osiedla Wrocławia*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1973, ss. 276. Praca dotyczy wsi, które z czasem włączone zostały do miasta; E. Maleczyńska, *Życie rodzinne Śląska w dobie Odrodzenia*, Warszawa 1973, ss. 148; Z. Szkurłatowski, *Stosunki społeczno-ekonomiczne w rolnictwie śląskim w latach 1750—1806*, Wrocław 1974, ss. 235; W. Długoborski, *Więź ekonomiczna między Zagłębiem Górnośląskim i Dąbrowskim w epoce kapitalizmu (do 1877 r.)*, t. II, pod red. H. Rechowicza, Katowice 1973, ss. 334; *Wielki kryzys gospodarczy 1929—1933 na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim oraz jego społeczne konsekwencje*. Praca zbiorowa pod red. J. Chlebowczyka, Katowice 1974, ss. 190; M. Wanatowicz, *Ubezpieczenie brackie na Górnym Śląsku w latach 1922—1939*, Warszawa — Kraków 1973, ss. 228; *Migracja ludności. Województwo katowickie*, Warszawa 1973, XV + 218; F. Serafin, *Osadnictwo wiejskie i miejskie w województwie śląsko-dąbrowskim w latach 1945—1948*, Katowice 1973, ss. 383; L. Cichy, *Rozwój i dorobek społeczno-gospodarczy województwa katowickiego w Polsce Ludowej*, Katowice 1974, ss. 19 + tbl.; W. Mrozek, *Problemy socjologiczne województwa katowickiego*, Katowice 1972, ss. 156. Stanowi kontynuację już opublikowanych zagadnień: *Stan i potrzeby badań socjologicznych*, Katowice 1960. *Przemiany przestrzenne, ludnościowe i społeczne w okresie XX-lecia PRL*, Katowice 1964 oraz *Podstawowe przeobrażenia społeczne w województwie katowickim w okresie XX-lecia PRL*, Katowice 1965; Z. Mikołajewicz, *Urbanizacja wsi w województwie opolskim*, Opole 1973, ss. 111; A. Molenda, *Mikołowskie Zakłady Budowy Maszyn Górniczych „Mifama”*, Katowice 1974, ss. 144. Obejmuje lata 1872—1972; B. Sokołowski, *Ekonometryczna analiza nakładów inwestycyjnych w województwie katowickim w latach 1951—1970. Próba prognozy na lata 1971—1975*, Katowice 1974, ss. 112; H. Rechowicz, *Polska Partia Robotnicza w śląsko-dąbrowskim obwodzie*, Katowice 1973, ss. 477; *Zatrudnienie w strategii rozwoju gospodarczego województwa katowickiego*, pod red. J. Pietruchy, Katowice 1972, ss. 148; Z. Bulla, *Dzielnosc kobiet a wielkosc rodziny na Śląsku Opolskim w latach 1950—1958*, Opole 1974, ss. 82; *Pamiętniki górników, wstęp* i red. B. Gołębiowski, Katowice 1973, ss. 492; A. Kühnemann, *Dochody rolnicze ludności w powiatach województwa opolskiego w 1970 r.*, Opole 1974, ss. 83; J. Kramer, *Analiza wiejskiego rynku artykułów trwałego użytku*, Opole 1973, ss. 45 + 7 tbl.; M. Wierzbicki, *Studium nauczycielskie w województwie katowickim*, Katowice 1974, ss. 228; *Górnośląskie Studia Socjologiczne*, t. X, pod red. W. Mrozek, Katowice 1972, ss. 363. Wśród pięciu artykułów znajduje się zbiorowe opracowanie o światopoglądzie i społeczno-politycznych postawach młodzieży pracującej, studenckiej i szkol-

nej województwa katowickiego; L. Dubiel, *Dzieci i młodzież wsi śląskiej. Przemiany w tradycjach wychowawczych rodziny i środowiska*, Katowice 1973, ss. 227; B. Sobiś-Rabijewska, *Sieć szkół podstawowych a czynniki ekonomiczne, geograficzne, demograficzne. Analiza sieci szkół podstawowych województwa wrocławskiego i opolskiego*, Opole 1973, ss. 100 + 20 tbl. + mapy; M. Kutyma, *Progi życiowego sukcesu. Z badań nad wyborem szkoły i zawodu*, Warszawa — Wrocław 1973, ss. 238; H. Gąsior, *Wychowanie pozaszkolne a kultura czasu wolnego uczniów w środowisku wielkoprzemysłowym*, Katowice 1973, ss. 215; *Moje miejsce we współczesności. Wypowiedzi uczniów szkół Opolszczyzny*, Opole 1973, ss. 144; J. Kroszel, *Infrastruktura społeczna w teorii i praktyce gospodarki socjalistycznej*, Warszawa — Wrocław 1974, ss. 287.

Kultura i sztuka

T. Chrzanowski, *Rzeźba lat 1560—1650 na Śląsku Opolskim*, Warszawa 1974, ss. 175 + 36 tbl.; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Sztuka Śląska Opolskiego (od średniowiecza do końca XIX w.)*, Kraków 1974, ss. 507; K. Kalinowski, *Architektura barokowa na Śląsku w drugiej połowie XVII w.*, Wrocław 1974, ss. 320 + ilustr.; E. Szydłowska, *Gotyckie i renesansowe kafe w muzeach Górnego Śląska*, Bytom 1973, ss. 41 + ilustr.; B. Bazielich, *Złote hafty w tradycyjnej odzieży na Śląsku*, Bytom 1973, ss. 143 + 24 nrb. + ilustr.; I. Płazak, *Pszczyna. Zabytki miasta i regionu*, Pszczyna 1974, ss. 120 + tbl.; M. Hermansdorfer, *Współczesna galeria śląska*, Kłodzko 1974, ss. 23 + ilustr.; J. Kębłowski, *Nysa, Monografia*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1972, ss. 284; *Polska Sztuka Ludowa 27 (1973)*, nr 3; m.in. J. Kurek, *Próby ustalenia genezy obrzędów dorocznych „Mikołaj”, „szlachciców” i „dziadów”, występujących współcześnie we wsiach Beskidu Śląskiego i Żywieckiego; Gadka za gadką. 300 podań, bajek i anegdot z Górnego Śląska*, zebr. i oprac. D. Simonides, J. Ligęza, Katowice 1973, ss. 418; J. Ondrusz, *Godki śląskie. Podania i baśnie ze Śląska Cieszyńskiego*, Ostrawa 1973, ss. 286 + 5 nrb.; W. Misiak, *Działalność kulturalna na Dolnym Śląsku w latach 1945—1949*, Wrocław 1974, ss. 246.

W *Onomastica* 19 (1974) z. 1—2 ogłoszono m. in. artykuł J. Domańskiego pt. *Śląskie nazwy służebne*.

Ks. Franciszek Maroń